

STUDĒJOŠO LASĪŠANAS KOMPETENCES ATŠKIRĪBAS DAŽĀDOS VECUMPOSĀMOS

Differences in Student Reading Competence at Different Age Periods

Ludmila Malahova

Inta Budviķe

Iveta Boge

Latvijas Sporta pedagoģijas akadēmija

Abstract. *Development of modern technologies has affected peoples' reading competence, as a reader today reads not only printed texts in books, magazines and newspapers, but more and more uses texts from the Internet or hypertexts which require new reading strategies. Considering this, we found out, how these changes have affected students' reading competence at different age periods, in order to use the obtained information for further development of foreign language study courses.*

Keywords: *printed texts, Internet format texts, text language, reading competence.*

Ievads

Introduction

Lasīšana ir viena no svarīgākajām valodas prasmēm, kura gadsimtu gaitā ļoti būtiski mainījusies. Viduslaikos tā bija ekskluzīva nodarbe, kuru ierobežoja latīņu valodas prasme, bet 16. gadsimtā, kad parādījās grāmatas dzimtajā valodā, situācija mainījās. Lai gan lasīt spējīgi bija tikai 3-4 % iedzīvotāju, tomēr lasīšana kļuva par sociālu nodarbi, jo lasīja visi kopā vai viens citiem priekšā un izlasīto apsprieda. 19.- 20. gadsimtā lasīja pārsvarā klusējot un tikai sev, neapspriežot izlasīto ar citiem. Bet visbūtiskākās izmaiņas lasīšanas procesā ir notikušas pēdējo desmit gadu laikā. Modernais lasītājs pārsvarā lasa grāmatas nevis drukātā veidā, bet klēpj- vai planšetdatorā, vai mobilajā telefonā. Tas ir lasītājs, kurš ir saistīts ar internetu un „sērfo” pa hipertekstiem, izmantojot iespēju lasīt jebkurā vietā, kur ir bezvadu tīkls vai mobilais internets. Tas nozīmē, ka, līdz ar straujo moderno tehnoloģiju attīstību, mainījies lasīšanas process, ietekmējot arī lasīšanas kompetenci. Tas rosināja interesi noskaidrot, ko, cik bieži, par ko, kurās valodās, lai apgūtu studiju kursus, lasa Latvijas Sporta pedagoģijas akadēmijas studenti.

Pētījuma metodoloģija

Research methodology

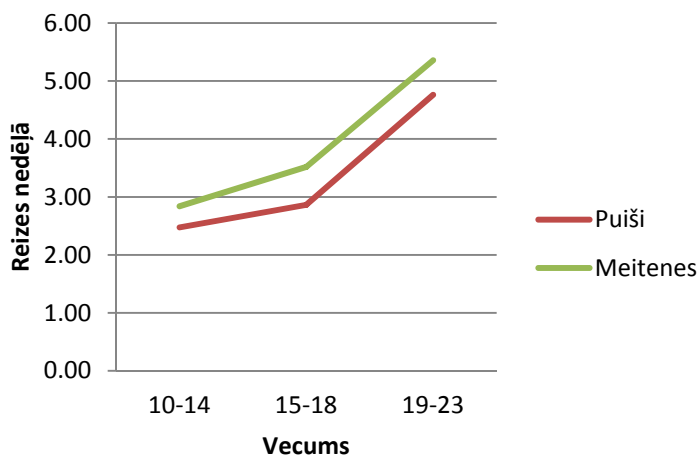
Pētījums tika veikts 2012./13. un 2013./14. studiju gadā un tajā piedalījās 114 Latvijas Sporta pedagoģijas akadēmijas 1.-3.studiju gada studenti vecumā no 18 līdz 23 gadiem (56 meitenes, 58 puisi). Lai noskaidrotu studentu lasīšanas kompetenci dažādos vecumos, tika izstrādāta anketa (11 jautājumi) un veikta aptauja, kas deva iespēju izvērtēt, cik bieži un kādi informācijas avoti

lasīti iepriekšējos vecumposmos un tagad. Par svarīgu faktoru uzskatot arī svešvalodu prasmes, aptaujā ietvērām jautājumu par valodām, kurās tiek lasīts studiju laikā. Apkopotie dati apstrādāti Excel programmatūras 2010. gada versijā.

Rezultāti *Results*

Lai uzzinātu, kā veidojusies lasīšanas kompetence, kas iekļauj sevī trīs komponentus: informācijas izziņu, informācijas interpretāciju, pārdomas un vērtējumu (Steinig & Huneke, 2007), respondentiem lūdzām atbildēt, kādi teksta avoti un cik bieži (par izmērāmu lielumu lasīšanas dinamikas noteikšanai izvēloties lasīšanas reižu skaitu nedēļā, t.i., cik reizes nedēļā laiks veltīts lasīšanas procesam) ir lasīts 10-14, 15-18 gadu vecumā un kā lasīšanas process notiek studiju laikā.

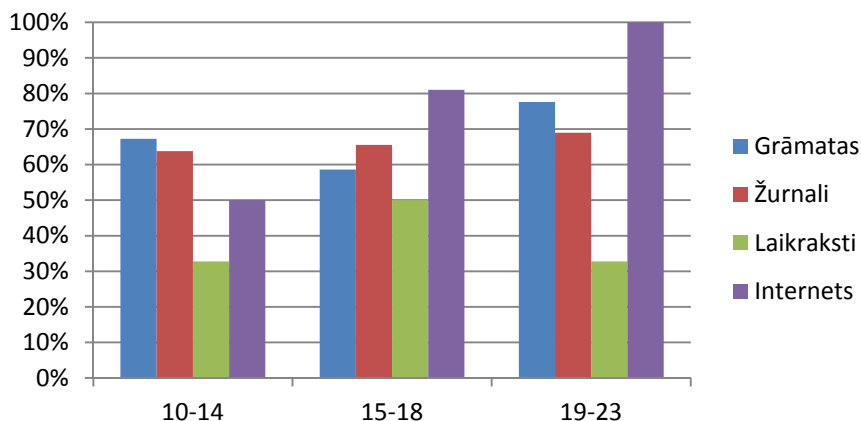
Kā liecina augšupejošā līkne (sk.1.att.), 10-14 gadu vecumā, kad labi apgūta lasītprasme un turpinās mācības skolā, lasīšanas kompetence attīstās pakāpeniski līdz pat 15-18 gadu vecumam, bet no 18 gadiem, kad mācības skolā ir beigušās un seko studijas augstskolā, šis process strauji attīstās un studiju laikā kļūst vēl intensīvāks. Jāatzīmē, ka meitenes jebkurā vecumā lasa nedaudz vairāk nekā puīši, bet 18-19 gadu vecumā, kad jaunieši iestājas augstskolā, viņu lasīšanas kompetence ir dažādā līmenī.

1.att. LSPA studentu lasīšanas kompetences salīdzinājums dažādos vecumposmos
Fig. 1 Comparison of LASE student reading competence at different age periods

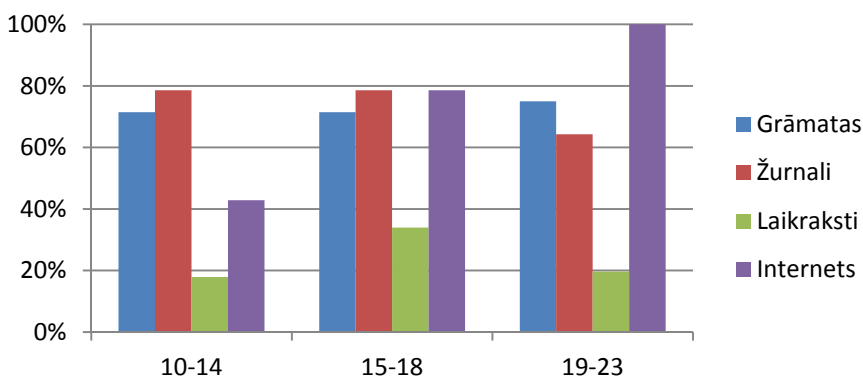
Tā kā lasīšanas kompetenci var ietekmēt arī literatūras avota veids (drukāts vai elektronisks), noskaidrojām, ko studenti (puīši un meitenes) lasījuši dažādos vecumposmos bērnībā un ko viņi lasa pašlaik. Aptaujas rezultāti atklāj (sk.2.att.), ka laikrakstus puīši visos vecumposmos lasījuši mazliet mazāk (33-50%) nekā žurnālus (64-69%), bet bez lielām izmaiņām visos vecumposmos grāmatas lasa 59-78% apjomā. Tomēr vislielāko popularitāti ieguvis internets. Ja

10-14 gadu vecumā internetu izmantojuši tikai 50% puīšu, tad studiju gados tie jau ir 100%.

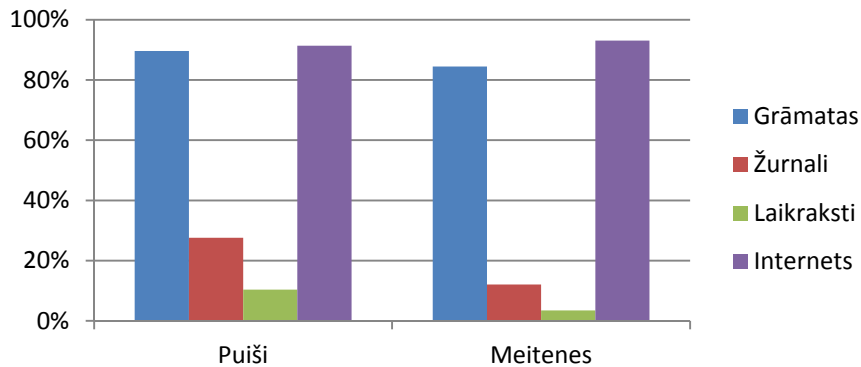
2.att. **Dažādos vecumposmos LSPA studentu (puīšu) lasītie literatūras avoti**
Fig. 2 Literature sources read by LASE students (males) at different age periods

Savukārt meitenes (sk.3.att.) mazāk lasa laikrakstus (18-34%), bet vairāk žurnālus (64-79%), bet grāmatas (71-75%) gandrīz tik pat daudz kā puīši (sk. 2. un 3.att.). Strauji pieaugusi arī interneta izmantošana, t.i., no 43% 10-14 gadu vecumā līdz 100% studiju gados. Mūsaprāt, šis process attīstīsies arī turpmāk, jo visā sabiedrībā vērojama tendence: jaunākās un vidējās paaudzes cilvēki pērk arvien mazāk avīžu un žurnālu, jo informācijas iegūšanai izmanto internetu.

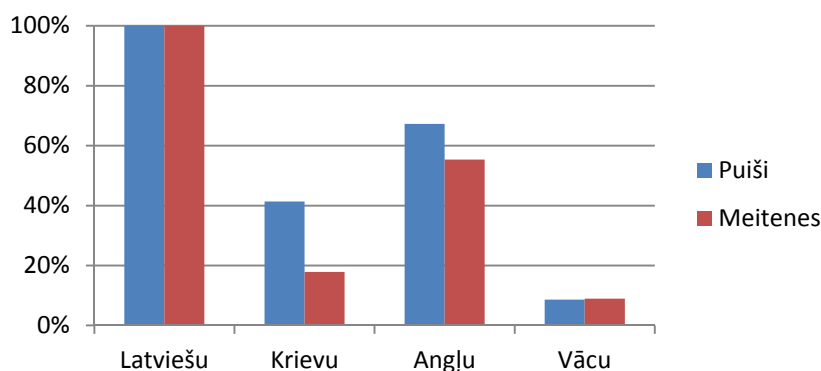
3.att. **Dažādos vecumposmos LSPA studentu (meiteņu) lasītie literatūras avoti**
Fig. 3 Literature sources read by LASE students (females) at different age periods

Lai iegūtu zināšanas, kas nepieciešamas studijām (sk. 4.att.), studenti pārsvarā izmanto grāmatas (84-90%) un internetu (91-93%), un tendence izmantot internetu pieaug, bet žurnāli un laikraksti studiju procesā tiek lasīti arvien mazāk (3-28%). Jāatzīmē, ka meitenes gandrīz nelasa laikrakstus (3%) un ļoti maz lasa žurnālus (12%). Grāmatas (84-90%) un internetu (91-93%) abu dzimumu pārstāvji izmanto gandrīz vienādi.

4.att. LSPA studiju apguvei izmantotie literatūras avoti
Fig. 4 Literature sources used in study courses at LASE

Kā valodu speciālistēm turpmākai studiju kursu pilnveidei vēlējamies uzzināt, kurās valodās (sk. 5.att.) studenti lasa. Pētījumā atklājās, ka visi studenti lasa latviešu valodā (100% meitenes un puiši), 41% puišu un 17% meiteņu - krievu valodā, 67% puišu un 53% meiteņu lasa angļu valodā, savukārt vācu valodā lasa tikai 9% studentu (gan puišu, gan meiteņu), kas skaidrojams ar nelielo vācu valodu apguvušo studentu skaitu.

5.att. LSPA studiju apguvei izmantoto literatūras avotu valodas
Fig. 5 Languages of the literature sources used in study courses at LASE

Diemžēl savam priekam studiju laikā literatūru lasa tikai 42% puišu un 55% meiteņu, apstiprinot mūsu sabiedrībā vērojamo tendenci, ka, attīstoties jaunajām tehnoloģijām, cilvēki arvien vairāk laika pavada sociālajos tīklos un arvien mazāk lasa.

Diskusija *Discussion*

Viena no cilvēka dzīves pamatdarbībām ir lasītprasme, ko apgūst bērnībā, pirmajos skolas gados. Lasītprasme neveidojas dabīgā veidā, tā tiek īpaši mācīta, jo lasīšana nav dabīgas, iedzimtas spējas, bet gan apzināts process. Attieksme pret šo procesu no bērna puses ir dažāda, jo lasītprasmes veidošana ir atkarīga no intereses par lasīšanu. Kā liecina pētījumi (Tubele, 2011; Stikute,

2011), veiksmīgu lasītprasmes veidošanos, proti, interesi par lasīšanu, kavē televizora skatīšanās, darbošanās pie datora, slikta lasītprasme, sadarbības trūkums ar vecākiem (vecāki neko nelasa, neprasa atstāstīt izlasīto), pieņēmums, ka lasīt nav stilīgi, trūkst iedrošinājuma no skolotāja, teksti ar nesaprotamiem vārdiem. Savukārt svarīgi apzināties, ka interesi par lasīšanu veicina vecāku piemērs, proti, ja vecāki lasa, visdrīzāk bērni sekos viņu piemēram, ja lasāmvielu iesaka vecāki, skolotājs, draugi, bērnam ir laba lasītprasme, grāmatai ir spilgtas, atbilstošas ilustrācijas, ja teksts ir ar uzdevumiem un ir nesaprotamo vārdu skaidrojums (Tubele, 2011). Izstrādājot literatūras mācību grāmatas, svarīgi ievērot skolēnu vecumposma interesēm atbilstošu autoru un daiļdarbu izvēli, jo literatūrai kā mācību priekšmetam jāsekmē izglītojamā emocionālo, radošo un intelektuālo spēju attīstība, jo lasīšana attīsta un pilnveido runas prasmi, bagātina valodu, priekšstatus par apkārtējo pasauli, un vienlaikus tai jābūt arī patīkamai emocionālai pieredzei, kas sniedz emocionālu baudījumu (Tubele, 2011; Stikute, 2011). Lasītprasme vistiešākajā veidā ietekmē lasīšanas kompetences attīstību. Lasīšanas kompetence ir spēja saprast, izmantot un novērtēt rakstiskus tekstus, lai sasniegtu savus mērķus, pilnveidotu zināšanas un potenciālu, piedalītos sabiedrības dzīvē (Baumert, 2000).

Studenti ir jau pieredzējuši lasītāji, kuri vairs nekoncentrējas uz burtiem un atsevišķiem vārdiem, kas raksturīgi iepriekšējiem vecumposmiem, bet jau uz vārdu grupām, teikumu daļām un teksta struktūrām. Viņi lasa, pamatojoties gan uz kulturāli un sabiedriski veidotām, gan uz personīgām zināšanām, tāpēc noskaidrojām, cik bieži mūsu studenti lasījuši bērnībā, jo lasīšanas kompetences vidējie sasniegumi Latvijas pamatskolas beigu vecuma skolēniem novērtēti ar 489 punktiem, kas, kā liecina OECD „Starptautiskās skolēnu novērtēšanas programmas 2012” rezultāti, ir nedaudz zemāki par OECD vidējo līmeni, kas ir 496 punkti. Pētījuma autori norāda, ka šī atšķirība atzīstama par statistiski nozīmīgu. Līdzīgi skolēnu sasniegumu rezultāti ir arī Čehijā, Itālijā, Austrijā, Spānijā. Latvijas skolēnu sasniegumi gan ir augstāki nekā Lietuvā – 477 punkti, bet zemāki nekā Igaunijā – 516 punkti (Geske, Grīnfelds, Kangro, Kiseļova, 2013). To pašu pierāda arī mūsu pētījums, kas liecina, ka, iestājoties augstskolā, studentu lasīšanas kompetence ir vidējā līmenī. Līdzīgi pētījumi tiek veikti nepārtraukti, kā, piemēram, E. Šona pētījums starp daudz lasošajiem studentiem Vācijā, kuriem bija jāstāda sava lasīšanas autobiogrāfija, ņemot vērā lasīšanas pieredzi bērnībā un jaunībā (Schön, 1989). Šis pētījums atklāja, ka 18-19 gadu vecumā, kad jaunieši stājas augstskolā, viņu lasīšanas kompetences ir ļoti dažādā līmenī, pie kam meitenes lasa jebkurā vecumā vairāk nekā puīši. Minētais pētījums apstiprina H. Bonfadelli pētījuma rezultātus, kas liecina, ka sievietes ir aktīvākas lasītājas nekā vīrieši, bet atšķirība ir lasīšanas mērķos. Vīrieši uzsver vairāk kognitīvo lasīšanas funkciju (piemēram, informācijas meklēšanu), bet sievietes estētisko funkciju (Bonfadelli, 1999). Mūsu pētījuma rezultāti (sk. 2., 3. att.) parāda, ka studiju laikā gan meitenes, gan puīši lasa vienlīdz daudz, ko

varam skaidrot ar studentu mērķi apgūt studiju kursu, un lasīšana tiek izmantota kā līdzeklis šī mērķa sasniegšanai.

Mūsu pētījums apstiprina, ka lasīšanas paradumi mainās. Pateicoties jaunajām tehnoloģijām, arvien vairāk tiek izmantoti teksti no interneta vai hiperteksti, kuru lasīšanai nepieciešamas jaunas stratēģijas, jo, kā atzīmē A. Štorers, šādi teksti var būt noslēgti vai arī saistīti ar citiem tekstiem pat visā pasaulē. Šajā ziņā tie ir „vairāk nekā teksti”. Hipertekstus ar nelieliem tehniskiem līdzekļiem var jebkurā brīdī aktualizēt un mainīt, tādēļ Štorers tos sauc arī par „vēl ne tekstiem” vai „tekstiem kustībā”, kas varētu būt gan priekšrocība, gan arī trūkums (Storrer, 2000). Kā pierāda citi pētījumi, piemēram, pētījums, ko veica IT konsultāciju uzņēmums *MIRATECH*, lasītāji, kas avīzrakstu bija lasījuši drukātā formātā, spēja no tā satura atstāstīt 90%, bet tie, kas tekstu bija lasījuši *iPad*, no raksta satura bija paturējuši prātā tikai 70% (Gerard, 2011). Turpretī cits pētījums „Lasīšana elektroniskajā laikmetā” par elektroniskajā formātā lasīto un drukāto tekstu satura izpratni, kas tika veikts 2009. gada PISA pētījuma ietvaros, deva ļoti atšķirīgus rezultātus. Septiņās no 19 pētījumā iesaistītajām valstīm skolēni, lasot elektroniskā formāta tekstus, uzrādīja ievērojami sliktākus rezultātus, nekā lasot drukātos tekstus. Turpretī septiņās citās valstīs – galvenokārt valstīs ar augstu lasīšanas kompetences līmeni – skolēnu sniegums, lasot digitāla formāta tekstus, bija ievērojami labāks, nekā lasot drukātos tekstus (Gerard, 2011). Tas pierāda, ka augsti attīstīta lasīšanas kompetence palīdz uztvert tekstu neatkarīgi no tā formāta.

Secinājumi **Conclusions**

1. Uzsākot studijas, studentu lasīšanas kompetences ir dažādā līmenī, tomēr jebkurā vecumā meitenēm ir tendence lasīt vairāk nekā puisiem, lai gan studiju laikā tas nav tik izteikti.
2. Attīstoties modernajām tehnoloģijām, studenti arvien vairāk lasa tekstus elektroniskā formātā, par ko liecina aptaujas rezultāti: no 43 līdz 50% 10-14 gadu vecumā, līdz 100% studiju gados.
3. Lai iegūtu zināšanas, kas nepieciešamas studijām, studenti pārsvarā izmanto grāmatas (84-90%) un internetu (91-93%), bet žurnāli un laikraksti studiju laikā tiek lasīti arvien retāk (3-28%). Tas nozīmē, ka elektronisko un drukāto tekstu izmantojums studiju procesā pašlaik ir apmēram vienāds.
4. Informācija par studiju procesā izmantoto literatūras avotu valodu (latviešu valodā lasa 100% visi – gan puisi, gan meitenes, krievu valodā 41% puisi, 17 % meiteņu, angļu – 67% puisi, 53% – meiteņu, un vācu valodā – tikai 9% studentu) ļauj secināt, ka viens no galvenajiem svešvalodu studiju kursu mērķiem un uzdevumiem ir paaugstināt studentu lasīšanas kompetenci, strādājot ar dažādu tekstu formātiem un uzdevumiem, kas studentiem

savukārt palīdzētu veiksmīgāk strādāt ar jebkuriem studiju procesā izmantojamiem avotiem.

5. Savam priekam lasa tikai 42% procenti puīši un 55% meiteņu, kas norāda, ka lasīšana kā brīvā laika nodarbe nav visai iecienīta.

Summary

Reading is one of the most important language skills, which has changed essentially in the course of centuries. With the development of modern technologies reading process has also changed, affecting the reading competence, which can be defined as the evaluation of a written text, understanding and application of it to develop one's knowledge. It caused our interest to find out what, how often and in which languages students of the Latvian Academy of Sport Education read to acquire study courses, as well as what and how often they have read in previous age periods. The study was carried out in the academic years 2012/13 and 2013/14, and 114 1st-3rd year students aged 18 – 23 (56 females, 58 males) took part in it. To find out student reading competence in different age periods a questionnaire (11 questions) was developed and inquiry was made.

The results of the inquiry show that when starting their studies students' reading competence is on different level. Females read more than males at any age period. With the development of modern technologies students more and more read texts in electronic format, what is testified also by the results of the inquiry: 43-50% at the age of 10-14, up to 100% during studies. To get knowledge, necessary for studies, students mostly read books (84-90%) and the internet (91-93%), but magazines and newspapers are read more and more seldom during studies (3-28%). It means that now the use of electronic and printed texts during studies is approximately equal. The information about language of the literature sources, used in study process, (100% of both males and females read in Latvian, 41% of males and 17% of females read in Russian, 67% of males and 53% of females – in English, and only 9% of students – in German) allows conclude that one of the main aims and tasks of foreign language study courses is to increase student reading competence, working with different text formats and tasks which would help students work more successfully with any literature sources, available in study process. Only 42% of males and 55% of females read for their pleasure, what shows that reading as leisure activity is not very popular.

Literatūra Bibliography

1. Baumert, J. (2000). *Basiskompetenzen von Schülerinnen und Schülern im internationalen Vergleich*. Opladen 2002.
2. Bonfadelli, H. (1999). Leser und Leseverhalten heute – sozialwissenschaftliche Buchlese(r)forschung. In: *Franzmann, S.* 86-144.
3. Gerard, V. (2011). *Häppchen, Zapping und Hyperlinks – das neue Leseverhalten*. Skatīts [15.01.2014], <http://www.goethe.de/ins/bd/dha/kue/lit/de8118466.htm>
4. Geske, A., Grīnfelds, A., Kangro, A, Kiseļova, R. (2013). *Latvija OECD Starptautiskajā skolēnu novērtēšanas programmā 2012 – pirmie rezultāti un secinājumi*. Rīga: Latvijas Universitāte.
5. Lasītprasmes mācīšana Eiropā: konteksts, rīcībpolitika un prakse. Eiropas komisija. Skatīts[14.01.2014], http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice.../documents/thematic_reports/130LV.pdf
6. Schön, E.(1989). Leseerfahrungen in Kindheit und Jugend. In: *Lehren und Lernen* 15-6, S.21-44.

7. Steinig, W., Huneke, H.-W. (2007). *Sprachdidaktik Deutsch. Eine Einführung*. Erich Schmidt Verlag, Berlin, S. 302.
8. Stikute, E. (2011). Latviešu literatūras apguves problēmas mūsdienu izglītības kontekstā. *Sabiedrība, integrācija, izglītība, II daļa*, 369. -379. lpp.
9. Storrer, A. (2000) Was ist „hyper“ am Hypertext? In: *Werner Kallmeyer (Hg.): Sprache und neue Medien. Jahrbuch 1999 des Instituts für Deutsche Sprache. Berlin, New York*, S. 222-249.
10. Tubele, S. (2011). Lasītinteresi veicinošie un kavējošie faktori. *Sabiedrība, integrācija, izglītība, I daļa*, 519. – 526.lpp.

Mg. paed., Mg. Philol.

Ludmila Malahova

Latvijas Sporta pedagoģijas akadēmija

Rīga, Brīvības gatve 333 ludmila.malahova@lspa.lv

Mg. paed., Mg. philol.

Inta Budvīķe

Latvijas Sporta pedagoģijas akadēmija

Rīga, Brīvības gatve 333
inta.budvike@lspa.lv

Dr.sc.admin.

Iveta Boge

Latvijas Sporta pedagoģijas akadēmija

Rīga, Brīvības gatve 333
iveta.boge@lspa.lv